

Nr 445

Av herr **Helén m. fl.**, om ökade anslag till det studentsociala stödet samt om en översyn av detta och dess effekt.

Enligt den liberala grundsyn som åt var och en vill ge en likvärdig chans att göra det mesta möjliga av sitt liv framstår det som ytterst angeläget att varje ung människa, oberoende av ekonomiska resurser, socialt ursprung eller bostadsort ges tillfälle till en utbildning som är anpassad efter vars och ens individuella anlag och intressen. Alltjämt kvarstående hinder härför bör så långt möjligt undanröjas. En enhetligt uppbyggd grundskola, syftande till att ge en allmänt medborgerlig utbildning, utgör ett av de grundläggande instrumenten för dessa strävanden. Därutöver erfordras en utbyggnad av den studiehjälp i olika former som syftar till att särskilt åt barnen från glesbygderna och från mindre välsituerade hem ge möjlighet till utbildning. Utöver de individuella rättviseskäl som motiverar åtgärder av detta slag bör dessa också ses som ett led i den förstärkning av familjepolitiken som f. n. är aktuell. En minskad ekonomisk belastning på familjerna för barnens studiekostnader kan sålunda anses starkt motiverad. Härutöver bör i detta sammanhang uppmärksammas samhällets växande behov av utbildad arbetskraft, resultatet av nyligen redovisade undersökningar om begåvningsreserven samt den tillgång som de växande ungdomskullarna utgör.

Vi redovisar i det följande de principiella synpunkter och förslag som kan anses motivera en upprustning av samhällets insatser för att ekonomiskt underlätta förverkligandet av principen om likvärdiga möjligheter till utbildning och samtidigt trygga en ur samhällets synpunkt tillfredsställande rekrytering av utbildad arbetskraft.

Realskole-, yrkesskole- och gymnasiestadierna

Den genom beslut av 1946 års riksdag införda studiehjälpen vid allmänna läroverk har fått stor betydelse särskilt för att landsbygdsungdomen skall få med städernas ungdom mer likvärdiga möjligheter till studier.

Under övergångstiden till dess den nioåriga enhetsskolan genomförts över hela landet kommer det fortfarande att vara nödvändigt att eliminera olikheter i möjligheterna att få utbildning på realskolestadiet. Studiehjälp kommer på detta stadium därför att ha stor betydelse under avsevärd tid framåt. Studiehjälpen har också fått betydelse för en breddning av elev-

rekryteringen från medborgargrupper som tidigare endast i begränsad utsträckning ansett sig ha möjlighet att ge sina barn högre utbildning. Särskilt gäller detta gymnasiestadiet. En undersökning som verkstälts för universitetsutredningens räkning visar sålunda beträffande socialgruppsfördelningen bland dem som avlagt studentexamen 1952 att det procentuella antalet studenter från socialgrupp III ökat från 9,4 procent år 1943 till 14,9 procent år 1952. Då tidigare utredningar visat en sedan decennier oförändrad socialgruppsfördelning bland studenterna, måste denna förskjutning berättiga till antagandet, att studiehjälpen medverkat till förändringen.

Studiehjälpen på gymnasiestadiet kan också väntas få ökad betydelse i samband med den nioåriga skolans successiva genomförande, varigenom grunden lagts för en ytterligare breddning av rekryteringen av gymnasieelever, och nya grupper av studielämpliga, mindre bemedlade elever ges möjligheter att söka sig till gymnasierna.

Redan nu måste, såsom senast påvisats av 1956 års familjeberedning, den utgående studiehjälpen anses för snävt beräknad med hänsyn till penningvärdeförsämringen och föräldrarnas försörjningsbörd. Studiehjälpsmyndigheterna har också påfordrat en höjning av bidrag och stipendier.

Vi delar familjeberedningens syn på behovet av att staten i högre grad än hittills avlastar familjernas kostnader för barnens fortsatta studier. Såsom 1954 års familjeutredning framhållit har den utvidgade skolplikten i förening med den frivilliga stegringen i efterfrågan på högre studier medfört ökad ekonomisk belastning på barnfamiljerna i förhållande till de barnlösa. Vid jämförelse mellan familjer med studerande barn och familjer med förvärvsarbetande barn i samma ålder blir skillnaden i detta hänseende ännu påtagligare genom de senaste årens förbättrade lönevillkor för den ungdomliga arbetskraften och dennas därav ökade förmåga att bidra till familjeekonomin.

En grundläggande åtgärd för att åstadkomma en minskning i belastningen på familjeekonomin, som av oss flera gånger tidigare förordats, är att införa avdragsrätt vid beskattningen för föräldrarnas studiebidrag. Förslag härom har nu framlagts av skattelagsakkunniga. Genomföres detta förslag, skulle en bättre grund läggas för övriga åtgärder för utbildningsmöjligheternas demokratisering. Vi förutsätter att regeringen redan i vår förelägger riksdagen förslag till införande av sådan avdragsrätt, avsedd att träda i kraft från den 1 januari 1958. Vi har därför ingen anledning att nu närmare ingå på de skattelagsakkunnigas förslag på denna punkt, men vill dock framhäva att det vore önskvärt om den nedre åldersgränsen för dem som mottager sådant understöd sättes till 16 år, där det allmänna barnbidraget upphör. Införandet av generella grundstipendier för 16—17-åringar bör enligt vår uppfattning ej utgöra hinder för denna gränsdragning. Värdet av denna avdragsrätt är psykologiskt utomordentligt stort.

Det verkar i och för sig stimulerande på föräldrarnas intresse att aktivt bidra till finansieringen av barnens studier. Det finns därför starka skäl att sätta den åldersgräns som tillämpas i samband med avdragsrätten i samband med studiehjälpen.

Vi vill i detta sammanhang erinra om det tidigare från vårt håll framförda kravet på avdragsrätt för amortering av studiekostnader. Ju större hjälp som ges åt den nu studerande ungdomen, desto angelägnare framstår ur rättvisesynpunkt avdragsrätten för amortering av studiekostnader för dem som redan avslutat sina studier.

Av familjeberedningens propåer till generella åtgärder för att effektivisera studiehjälpen synes den vara av största betydelse som avser icke behovsprövade grundstipendier till alla elever i åldern 16—18 år i de olika skolor och utbildningsanstalter, vid vilka stipendier nu kan erhållas. Förslag i detta hänseende har flera gånger tidigare framförts och får bl. a. ses mot bakgrunden av att de före införandet av de allmänna barnbidragen medgivna barnavdragen vid beskattningen även avsåg barn mellan 16 och 18 år. Vi anser liksom beredningen att en förmån av detta slag lämpligen bör knytas till studiehjälpsväsendet och icke utgå i form av en utsträckning av barnbidragsförmånerna att gälla denna grupp samt ansluter oss därför till det av ecklesiastikministern framlagda förslaget. Det kan dock ifrågasättas om den övre åldersgränsen är tillfredsställande motiverad. Visserligen föreligger här en överensstämmelse med den gränsdragning som gällde för de tidigare barnavdragen, men även i ifrågavarande sammanhang kan gränsen anses ha varit i viss mån godtycklig. När förmånen anknytes till studiehjälpssystemet framstår detta ännu klarare. En närmare anknytning till studietiden än vad 18-årsgränsen medger synes därför motiverad. Skäl synes tala för en utsträckning av denna stödform så att den skulle täcka gymnasie- och yrkesskolestadiet. Då detta av ekonomiska skäl tills vidare inte synes genomförbart vill vi förorda att tiden för utbetalandet av dessa stipendier utsträcker så att de i varje särskilt fall kommer att utgå till och med utgången av den termin under vilken vederbörande fyller 18 år.

Såsom ovan antytts anser vi den nuvarande studiehjälpen otillräcklig för elever vid yrkesskolor, läroverk, folkhögskolor m. fl. läroanstalter till vilka stipendier och studiebidrag utgår efter i princip likartade regler. I första hand måste en uppräkningskommission komma till stånd på grund av penningvärdesförsämringen. Men därtill bör ytterligare höjningar övervägas. De av studiehjälpsmyndigheterna föreslagna höjningarna av stipendie- och bidragsbeloppen med i runt tal 20 procent måste därvid betraktas som en minimiåtgärd. Departementschefen har också anslutit sig härtill i princip. På grund av kostnaderna, som beräknats till 7,6 miljoner kronor för helt budgetår, och med hänsyn till införandet av de generella stipendierna för

15—17-åringar har departementschefen förordat att studiehjälpsmyndigheternas förslag till uppräknings nu endast genomföres, för såvitt gäller studietiden från och med första månaden i kvartalet efter det varunder eleven uppnått 18 års ålder. Höjningen föreslås träda i kraft först den 1 januari 1958, då de generella stipendierna börjar utgå. Förslaget innebär att stipendiemaximum höjes från 75 till 100 kronor per månad och att inackorderingsbidraget uppräknas från 60 till 75 kronor. För de elever som kommer i åtnjutande av maximistipendium och till vilka studiebidrag samtidigt utgår innebär detta en höjning som är något större än det generella stipendiet.

Av ekonomiska skäl ansluter vi oss om ock med tvekan till den av departementschefen gjorda begränsningen av uppräknings av studiehjälpen att sålunda endast avse de äldre eleverna. Vi vill dock starkt understryka att motsvarande höjning snarast möjligt bör genomföras i fråga om 15—17-åringarna. Först då kommer de generella stipendierna för alla grupper att innebära en relativ förbättring.

Beträffande här behandlade stipendier finner familjeberedningen det också önskvärt med en justering av inkomststrecken inom behovsprövnings-systemet. Om dessa inkomststreck ändras, så att stipendium normalt kan utgå till ettbarnsfamiljer med en årsinkomst av högst 15 000 kronor mot nu 12 000 kronor och i motsvarande mån till ett större antal flerbarnsfamiljer blir kostnadsökningen, om beredningens övriga förslag till jämkningar av behovsprövningen genomföres, ytterligare omkring 6,7 miljoner kronor.

I anslutning till familjeberedningens förslag om modifiering av prövningen av studielämpligheten i samband med stipendieringen vill vi anföra, att en modifiering synes motiverad inte minst med hänsyn till att en faktisk prövning av studielämpligheten redan föreligger i samband med antagandet av elever och stipendierna dessutom inte utgår under första studieåret. Utöver den av beredningen anförda motiveringen för en modifiering i studielämplighetsprövningen i samband med stipendieringen, talar bl. a. följande synpunkter ur en framställning i dessa frågor som gjordes av folkpartiets ungdomsförbund i september 1955, härför.

För landsbygdseleverna med deras i genomsnitt högre skolgångskostnader är det av stor betydelse att kunna erhålla så stora stipendiebelopp som möjligt. Då graden av studiebegåvning mätes via betygsstandarden kan emellertid ifrågasättas, om inte landsbygdseleverna även i detta avseende är handikapade genom att flyttningen från landsbygdens folkskola till tätortens realskola resp. från tätortens realskola till gymnasiestadens h. a. läroverk förorsakar omställningssvårigheter, som inverkar på studieresultatet och deras förmåga att hävda sig i betygskonkurrensen. Betr. elever med långa, dagliga resor är detta alldeles uppenbart, men även betr. övriga landsbygdselever har ett flertal lärare uppgivit sig ha gjort samma iakttagelser. I

samma riktning pekar ett yttrande av riksdagsman Folke Kyling i riksdagens andra kammare den 26 maj 1950:

»Jag har nämligen under min verksamhet i studielånenämnden märkt, att ungdomar som kommer från en landsbygdsrealskola till den stora gymnasiestaden och där börjar första ringen i det treåriga gymnasiet, kommer på efterkälken den första tiden.»

Denna fråga är av så stor betydelse att den — enligt vår uppfattning — närmare borde utredas. Dess vikt har ökat i och med att tillströmningen av elever vid högre skolor från landsbygden har stigit. Många av dessa nya kategorier har en betygsnivå, som ligger strax under den stipendieberättigande. Oberoende av den utredning vi sålunda föreslår betr. landsbygdselevernans handikap i betygskonkurrensen bör därför ett större antal elever komma i åtnjutande av stipendier. Troligt är, att en mindre sänkning av minimikraven skulle ha betydelse för stora grupper av landsbygdselever och därigenom verka för en jämnare fördelning av skolgångskostnaderna.

För synnerligen begåvade elever från familjer i lägre inkomstklasser eller i flerbarnsfamiljer borde regelmässigt nuvarande maximigräns upphävas och ett betydligt högre stipendiebelopp ges. En mera nyanserad differentiering av stipendierna med hänsyn till verkligt god studiebegåvning är alltså önskvärd.

Vad vi här anfört föranleder oss att föreslå en översyn av hittills gällande regler för prövningen av studielämplighet och behov i samband med stipendieringen.

Vi noterar med tillfredsställelse att departementschefen nu anslutit sig till studiehjälpsnämndens av oss vid 1956 års riksdag förordade, men då avslagna förslag, att utlämnandet av studiehjälpen må utgå jämväl till icke svenska medborgare.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen måtte

a) godkänna av Kungl. Maj:t förordade ändrade grunder för studiehjälpen med den i motionen förordade ändringen i fråga om den övre åldersgränsen för erhållande av grundstipendium,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av gällande regler för behovs- och studielämplighetsprövningen i samband med stipendieringen.

Studentsociala åtgärder

Som grund för det nuvarande stödet till studerande vid universitet och högskolor ligger de förslag av studentsociala utredningen som behandlades av riksdagen 1950. Det sålunda tillämpade systemet bygger på en kombination av stipendier och studielån, vilket skulle garantera, att studenter som

är i behov av ekonomiskt stöd under studietiden kan beredas erforderlig hjälp, utan att det egna ansvaret för studierna och den individuella friheten under studieåren behöver beskäras. För att stödet skall få tillräcklig effekt förutsättes dock att erforderliga resurser står till förfogande för beviljandet av räntefria studielån samt att stipendieringen får en tillräcklig omfattning.

Ur statens lånefond för universitetsstudier utdelas räntefria studielån till underlättande av studiemöjligheterna för obemedlade eller mindre bemedlade studerande med utpräglad studiebegåvning vid universitet och högskolor m. fl. läroanstalter.

För budgetåren 1954/55, 1955/56 och 1956/57 har utlåningsbemyndigandet för de räntefria lånen uppgått till resp. 4 600 000, 5 560 000 och 7 000 000 kronor. De för utlåning ur fonden anvisade medelsbeloppen har resp. år varit 4 000 000, 5 000 000 och 6 000 000 kronor.

Garantilånenämnden har för budgetåret 1957/58 hemställt, att investeringsanslaget höjes med 2 300 000 kronor till 8 300 000 kronor. Därutöver har nämnden uppskattat behållningen i fonden vid ingången av budgetåret 1957/58 till ca 900 000 kronor. Nämnden har beräknat, att 2 400 fortsatta lån till ett genomsnittligt belopp av 2 200 kronor skall kunna utdelas för nästa läsår. Nya lån har för de tre senaste läsåren kunnat utdelas i sådan utsträckning att under dessa år respektive 47, 36 och 44 procent av till statsstipendienämnderna ingivna ansökningar kunnat bifallas. Med den av garantilånenämnden föreslagna anslagshöjningen för budgetåret 1957/58 skulle enligt dess beräkningar återigen andelen bifallna ansökningar gällande nya lån komma att uppgå till ca 47 procent, d. v. s. den procentsiffra som uppnåddes redan för läsåret 1954/55.

Departementschefen har för sin del föreslagit, att anslaget för nästa budgetår uppföres med oförändrat belopp, 6 000 000 kronor. Om man utgår från garantilånenämndens beräkningar i fråga om antalet ansökningar och behovet av fortsatta lån, skulle endast ca 736 nya lån kunna beviljas kommande läsår, vilket skulle motsvara ca 13 procent av antalet nyinskrivna. Med hänsyn till att dessa lån avsetts kunna utgå till alla statsstipendiater och förutvarande stipendiater framstår detta som orimligt. Därtill kommer att en betydande del av de nya räntefria lånen går till äldre studerande vilka genom goda akademiska meriter gjort sig förtjänta av den räntefria studiekrediten. Möjligheten att ens 13 procent av de nyinskrivna skulle erhålla räntefritt lån nästa läsår är därför, om departementschefens förslag bifalles, helt utesluten. Situationen måste sålunda i dylikt fall bli den, att det från och med nästa läsår för de nyinskrivna blir avsevärt lättare att erhålla den större förmånen, stipendium, än den mindre, räntefritt studielån, något som aldrig har varit fallet tidigare.

Vi anser sålunda det av departementschefen förordade anslaget vara klart

otillräckligt och förordar bifall till garantilånenämndens äskande, vilket skulle möjliggöra beviljandet av lån i en obetydligt ökad utsträckning i förhållande till närmast föregående år.

Det utrymme för beviljandet av räntefria studielån som det av oss förordade anslaget skulle medge, utgör ingalunda någon övre gräns för vad som kan anses berättigat i fråga om denna stödform. Åtskilliga förhållanden medverkar till att dessa lån utgör en stödform, som starkt uppskattas av studenterna och som därför kan få ha särskild betydelse också för en bredare rekrytering av studerande.

Inte minst för de grupper bland de studerande, vilka i behovshänseende ligger obetydligt över behörighetsgränsen för statsstipendium, utgör de räntefria lånen ett värdefullt stöd. Klart är att dessa mellangrupper eljest riskerar att komma i ett sämre läge i jämförelse med kamraterna både bland dem, vilkas föräldrar bidrar till studiefinansieringen, och statsstipendiaterna.

Betydelsen av räntebefrielse som studentsocial stödform har givetvis ökat i samma grad som den allmänna räntenivån stigit. Man vågar anta att räntebetalningarna under studietiden utgör en sådan ekonomisk belastning att den i många fall uppfattas som ett hinder vid valet av studieväg. Särskilt påtagligt blir detta beträffande dem som önskar fortsätta sina studier efter preliminärexamen.

Det är med hänsyn härtill angeläget att den räntefria studiekrediten utbyggs i takt med övriga direkta studentsociala stödåtgärder. Redan nu synes en eftersläpning ifråga om denna låneform ha skett i förhållande till utbyggnaden av stipendiavgivningen.

Den förändrade situation som uppstått genom den utbyggda naturastipendieringen och den ökade tillströmningen av studerande synes påkalla en översyn av denna långivning i syfte att bättre anpassa den till denna utveckling. I samband härmed bör även lånebeloppets maximering till 2 500 kronor per år — i särskilda fall 3 000 kronor — omprövas med hänsyn till de ökade levnadsomkostnaderna. Vi vill sålunda förorda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en sådan översyn samt framläggande för riksdagen av de förslag den kan föranleda.

Alltsedan studentsociala utredningens förslag (SOU 1948: 42) behandlades vid 1950 års riksdag, har riktmärket för det direkta studentsociala stödet varit, att ca en fjärdedel av de nyinskrivna vid universitet och högskolor borde erhålla statliga naturastipendier. På grundval av en undersökning rörande de studerandes ekonomiska och sociala förhållanden, som 1953 framlades av professor C. E. Quensel, kunde behovet av stipendier för studielämpliga, mindre bemedlade studenter beräknas omfatta 26 procent av de varje år vid universitet och högskolor nyinskrivna. Denna beräkning har bildat utgångspunkten för de önskemål om ökade anslag till statliga natura-

stipendier, vilka årligen framställts av garantilånenämnden och Sveriges förenade studentkårer (SFS).

Trots att studentsociala utredningens förslag i fråga om stipendierna i princip antagits av statsmakterna och blivit ytterligare underbyggt genom professor Quensels undersökning, har det ännu efter åtta år ej genomförts. Då stipendierna allmänt tillmäts den största betydelsen bland de direkta stödåtgärderna har denna senfärdighet väckt åtskillig kritisk uppmärksamhet. Enligt vår uppfattning har sparsamhetssynpunkterna på detta område drivits alltför långt, såsom då 1956 års riksdag avvisade förslag bl. a. från vår sida om anslag tillräckligt att stipendiera 26 procent av de nyinskrivna.

Flera omständigheter, vilka framhållits av SFS i samband med anslags-
äskandena för nästa budgetår, medverkar till att en väsentlig anslagsökning nu ter sig synnerligen önskvärd. Det har framkommit, att en betydelsefull social breddning av rekryteringen till gymnasierna ägt rum under senare år. För detta tillskott av begåvade, studieintresserade ungdomar från de ekonomiskt sämre ställda samhällsgrupperna föreligger, i den mån någon högre utbildningsväg beträds, stipendiebehov i mycket stor utsträckning. De ekonomiska förhållandena bland dem, som redan bedriver högre studier, belyses därav, att studieskulsättningen ökar t. o. m. i de årgångar som berörs utav de senaste årens ändå relativt kraftigt höjda anslag till naturastipendier.

Med hänvisning till dessa omständigheter finner vi det oundgängligt att stipendier för nästa budgetår ställs till förfogande i den omfattning, om vilken man sedan länge i princip varit ense.

Samma ståndpunkt har i årets statsverksproposition intagits av departementschefen, som föreslagit att för naturastipendier anvisas ett anslag för nästa budgetår av 6 980 000 kronor. Denna summa jämte en från innevarande budgetår beräknad besparing av outtagna stipendiemedel på omkring 200 000 kronor skulle enligt departementschefen förslå till stipendiering av alla därtill berättigade nuvarande stipendiater samt till 26 procent av det beräknade antalet nyinskrivna läsåret 1957/58. SFS å sin sida har föreslagit att anslaget till naturastipendier i enlighet med studentsociala utredningens förslag måtte avpassas så, att stipendium kan tilldelas de mindre bemedlade studenter, som styrkt sin studielämplighet. För att uppnå denna målsättning, som av departementschefen nu antagits, har Sveriges förenade studentkårer beräknat att ett anslag av 8 648 000 kronor erfordras. SFS har nämligen beräknat anslagsmedel för att den 26-procentiga stipendieringen skall kunna genomföras även beträffande de studerande, vilka inskrivits ett respektive två år tidigare vid de utbildningslinjer, där stipendium kan prolongeras. Detta beräkningssätt synes oss vara det riktiga, om man verkligen avser att från och med kommande studieår stipendiera alla de obemedlade och mindre bemedlade studenter, som styrkt sin studielämplighet.

Med det av departementschefen föreslagna anslaget kan detta icke ske. Antingen kommer nämligen icke 26 procent av de nyinskrivna att kunna stipendieras med hänsyn till att utrymme bereds för en breddning av stipendieringen i de till innehav av stipendium behöriga grupper som inskrivits de båda föregående åren, eller får man avstå från att stipendiera vissa mindre bemedlade studenter ur dessa grupper, som styrkt sin studiebegåvning, varigenom en stipendiering av 26 procent av de nyinskrivna hösten 1957 blir möjlig.

Med den av SFS föreslagna beräkningsmetoden till vilken vi alltså ansluter oss, skulle med avdrag för kvarstående medel från innevarande budgetår i enlighet med departementschefens uppskattning sålunda erfordras ett anslag till naturastipendier av 8 550 000 kronor.

Ehuru vi ännu ej har erfarenhet av ett stipendiesystem med den omfattning som studentsociala utredningen föreslog, finns det dock anledning att redan nu överväga huruvida detta system kan anses tillräckligt för att ge studerande vid universitet och högskolor erforderlig ekonomisk trygghet. Utredningen var själv medveten om att dess förslag representerade lösningar endast på kort sikt. Utredningens huvudsakliga skäl att ej föreslå stipendiering av mer än en fjärdedel av de studerande, var den bristfälliga rekryteringen från socialgrupperna II och III, en omständighet som ju utredningens egna förslag var ägnade att undanröja. Utredningen anförde synpunkter som tydde på en betydligt mer radikal principuppfattning, än den som kom till uttryck i dess konkreta förslag. Då dessa, t. ex. beträffande stipendietidens längd, motiverades med sparsamhetssynpunkter, är det tydligt att skäl finns att ta upp dem till omprövning så snart ekonomiska möjligheter erbjuder sig.

Om studentsociala utredningen sålunda ej själv uppfattade sina förslag som lösningar på längre sikt, var detta ännu mindre fallet med studenterna, vilka saken närmast angick. SFS skrev om utredningen i sitt remissutlåtande att den borde uppfattas »som förslag till en studentsocial försöksverksamhet på relativt kort sikt». Man tillade: »Först sedan erfarenhet av denna försöksverksamhet vunnits, bör avgörande träffas, efter vilka riktlinjer de studentsociala stödåtgärderna för framtiden skall uppbyggas.»

Såsom ovan påpekats har de medel som hittills ställts till de studerandes förfogande i form av statsstipendier ej förmått förhindra en ökad skuldsättning i berörda årgångar. Detta framgår klart av en undersökning som gjorts vid Uppsala universitet. Av de år 1953 nyinskrivna studenterna lånade 24,5 procent mer än 1 000 kronor för sitt första studieår, medan motsvarande procenttal för de nyinskrivna höstterminerna 1954 och 1955 vuxit till 28,1 procent respektive 32,4 procent. En uppfattning om stipendiebehovet ges också i undersökningen genom att antalet statsstipendiater sammanlagt med antalet icke-stipendiater med tillfredsställande studielämplig-

het, som för visst år upptagit lån på minst 2 000 kronor, d. v. s. en summa som ungefär motsvarar värdet av ett naturastipendium. Därvid framgår, att av de tre årgångar som inskrevs 1953, 1954 och 1955 resp. 21,4 procent, 26,4 procent och 32,0 procent av studenterna innehade stipendium eller lånade minst 2 000 kronor för sitt första studieår. Dessa uppgifter synes ge vid handen att stipendiering av en fjärdedel av de studerande är otillräcklig, om syftet är att väsentligt minska behovet av studieskultsättning. Därtill är att märka att stipendieringen endast gäller halva studietiden.

Om studieskultsättningen ej avsevärt avtagit, då den eftersträfvade 26-procentiga stipendieringen slutligt uppnåtts, finns det anledning antaga att den väsentliga orsaken härtill ligger dels i att bidragsförmågan hos anhöriga är mindre än man tidigare antagit, dels i att studiekostnaderna väsentligt stigit. Åtskilligt tyder tyvärr på att den väntade minskningen i studieskultsättningen uteblir. Då statistiska centralbyrån nu, efter träffad överenskommelse med SFS, börjat en undersökning om »universitets- och högskolestuderandes sociala ursprung och ekonomiska förhållanden» kan man räkna med att få dessa förhållanden ingående belysta. Resultaten av denna utredning bör enligt vår mening läggas till grund för den omprövning av det direkta studentsociala stödet, som man redan på 1940-talet förutsåg.

Vid en sådan översyn bör frågan om stipendieringens omfattning, både i fråga om andelen studenter som bör kunna påräkna stipendium och stipendieringens längd i förhållande till studietiden, omprövas.

Dessutom vill vi peka på några förbättringar som oavsett den nyssnämnda undersökningens resultat bör genomföras så snart resurserna tillåter. Enligt nuvarande bestämmelser kan stipendium ej första gången sökas efter de första studieåren. Denna bestämmelse ter sig onödigt rigorös, då stipendiebehovet kan vara lika stort eller större, sedan ett par år av studietiden gått. Ett förslag av studentsociala utredningen, som på grund av kostnadsskäl skjutits åt sidan, var att naturastipendierna skulle kompletteras med kontanttillägg på 400 kronor per år. Med nuvarande penningvärde vore ett högre belopp skäligt.

Då fråga är om det direkta studentsociala stödets konstruktion på längre sikt, är det väsentliga att man på ett tidigt stadium klart formulerar från vilka grundsatser man utgår. Den i den offentliga diskussionen ofta omtalade risken, att stipendierna kommer att beröva de studerande deras frihet i olika hänseenden, kan bli en realitet om stipendiesystemet utbyggs efter oenhetliga, illa genomtänkta linjer. Så kan framför allt bli fallet, om man inrättar stipendier tillgängliga endast för studerande vid studieriktningar, dit rekryteringen på grund av mer eller mindre tillfälliga underskott på arbetsmarknaden bör stimuleras. Över huvud taget gäller att risken för inskränkningar i det fria studie- och yrkesvalet mera sammanhänger med ut-

formningen av stödåtgärderna än med deras rent kvantitativa omfattning, något som i diskussionen ej alltid uppmärksammats.

Med hänvisning till ovanstående hemställes,

att riksdagen måtte

a) till statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 2 300 000 kronor uppräknat investeringsanslag av inalles 8 300 000 kronor;

b) till gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt stunderande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1957/58 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 570 000 kronor uppräknat reservationsanslag av inalles 8 550 000 kronor;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av det student-sociala stödet och dess effekt, särskilt i fråga om den statliga lånegivningens och stipendieringens utformning och omfattning samt utarbetande av de reformförslag som kan föranledas av en sådan översyn att snarast möjligt föreläggas riksdagen.

Stockholm den 26 januari 1957

Gunnar Helén

Margit Vinge

Olle Dahlén

Bengt Sjölin

Harry Carlsson
i Tibro

Folke Nihlfors